

<https://doi.org/10.52256/2710-3560.97.2023.97.04>
УДК 378.014

Анна Гуд,
кандидат психологічних наук,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін,
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського», м. Бар
ORCID ID 0000-0002-9011-8584
annagud@ukr.net

Алла Ільченко,
кандидат педагогічних наук,
заступник директора з виховної роботи,
ВСП «Фаховий коледж інженерії, управління
та землевпорядкування НАУ», м. Київ
ORCID ID 0000-0002-0638-5242
al-ilchenko@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ОСОБИСТІСТЮ ТВОРІВ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА

У статті розглядаються проблеми розвитку художнього сприйняття особистості, зокрема художнього як учні початкових класів сприймають твори мистецтва. Автор обґрунтовує думку про значення мистецтва як засобу естетичного виховання молодого покоління. Доведено, що художньо-творче сприйняття має загальні закономірності сприйняття як відображення предметів та явищ у сукупності всіх їхніх властивостей і частин при безпосередньому впливі на органи чуттів. Найважливіші особливості сприйняття – чуттєва безпосередність, цілісність, усвідомленість, «переживання предмета» – є невідмінними в художньому сприйнятті.

Мета статті – обґрунтування психологічних особливостей творчого сприйняття учнями початкових класів творів різних видів мистецтва. Практика доводить, що залучення учнів до естетичного сприймання творів різних видів мистецтва має свою специфіку, зумовлену віковими особливостями дітей. Про це треба пам'ятати, оскільки учні початкових класів ще не можуть зосередити довільну увагу на розглядуваному. У них відсутні навички оцінної діяльності (не вміють аналізувати твір мистецтва). Це має компенсувати правильна методика організації сприймання художнього твору. Автори запропонували методичні моделі знайомства учнів із творами різних видів мистецтва. Зазначено, що, з огляду на мистецький жанр твору, вікові особливості сприймання учнями певного віку, важливо обирати ті види роботи над твором, які б допомагали зрозуміти побачене, виявити, засвоїти предмети і явища картини в тому порядку й повноті, як прагнув автор, подивитися на речі його очима, мислити його думками, переживати разом із ним, тобто, дати школярам змогу зрозуміти позицію автора та водночас виявити власний емоційно-естетичний відгук на зображене.

Автори дійшли висновку, що сприймання творів мистецтва є важливим аспектом мистецької освіти учнів закладів загальної середньої освіти. Через художні образи діти збагачують свої почуття, емоції, пізнають різноманітність навколишнього світу. Водночас творчо й емоційно розвиваються. Правильне опрацювання твору мистецтва сприяє єдності морального, розумового, естетичного виховання учнів. А тому так важливо для дітей сприймати мистецькі твори через активну естетичну діяльність.

Ключові слова: мистецтво, сприймання, художнє сприймання, урок мистецтва, естетичне виховання, учні початкових класів.

Anna Hood, Alla Ilchenko. Features of personal perception of works of different kinds of art

The article deals with the problems of the development of artistic perception of the individual. Attention is focused on the peculiarities of the artistic perception of works of various types of art by younger schoolchildren. The author substantiates the opinion about the importance of art as a means of aesthetic

education of the younger generation. It has been proven that artistic and creative perception is characterized by general patterns of perception as a reflection of objects and phenomena in the aggregate of all their properties and parts under direct influence on the senses. The most important features of perception - sensory immediacy, integrity, awareness, "experiencing the object" - are indispensable in artistic perception.

The purpose of the article is to substantiate the psychological features of creative perception of works of various types of art by younger schoolchildren. Practice proves that the involvement of younger schoolchildren in the aesthetic perception of works of various types of art has its own specificity, determined by the age characteristics of children. This should be remembered, since younger students are not yet able to focus voluntary attention on the subject. They lack the skills of evaluation (they do not know how to analyze a work of art). This should be compensated by the correct method of organizing the perception of an artistic work. The author proposed methodical models for schoolchildren's acquaintance with works of various types of art. It is noted that, taking into account the artistic genre of the work, the age-specific features of perception by students of a certain age, it is important to choose those types of work on the work that would help to understand what was seen, to discover, to assimilate the objects and phenomena of the picture in the order and completeness, as the author sought, to look at things through his eyes, to think with his thoughts, to experience together with him, i.e., to enable schoolchildren to understand the author's position and, at the same time, to reveal their own emotional and aesthetic response to the image.

The author concluded that the perception of works of art is an important aspect of art education of elementary school students of general secondary education institutions. Through artistic images, children enrich their feelings, emotions, learn about the diversity of the surrounding world. At the same time, their further creative and emotional development takes place. The correct processing of a work of art contributes to the unity of the moral, mental, and aesthetic education of students. And that is why it is so important for children to perceive works of art through active aesthetic activity.

Key words: *art, perception, artistic perception, art lesson, aesthetic education, younger schoolchildren.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В особистісному розвитку молодого покоління, в його громадянському та духовному становленні велике значення має мистецтво. Саме мистецтво є унікальним засобом позитивного впливу на особистість, адже загальновідомо, що мистецька діяльність охоплює сприйняття творів різних видів мистецтва і вважається однією з найемоційніших та найдоступніших форм творчості особистості.

Художньо-творче сприйняття має свої психологічні особливості. Це пов'язано з тим, що мистецтво має досить умовний характер, який передбачає отримання особистістю позитивних вражень та відчуттів у процесі сприймання творів мистецтва. Рівень особистісного сприйняття мистецтва безпосередньо залежить від сформованої культури особистості, її естетичного досвіду, а також умов та якостей, за яких безпосередньо відбувається сприйняття самого художнього твору.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблема сприйняття художніх творів безумовно актуальна. Сьогодні спостерігаємо активне зростання ролі мистецтва в естетичному вихованні сучасної молоді. Дослідження у сфері впливу мистецтва на формування особистісних якостей здійснювали не лише психологи (С. Беляєва-Екземплярська, Л. Виготський, О. Леонтєв, Б. Теплов, С. Рубінштейн), а й педагоги (Б. Мейлах, І. Гончаров, Б. Юсов, П. Якобсон) та інші.

Художньо-творче сприйняття твору мистецтва – складний та одночасно цілісний процес. Науковці, аналізуючи праці провідних психологів, зазначають, що окремі частини художнього твору в процесі його сприйняття поєднуються і стають єдиним цілим, утворюючи складну систему образів [1; 2].

В. Моляко, обґрунтовуючи концепцію творчого сприйняття, погоджується із думкою, що художній твір є сукупністю естетичних символів, спрямованих на те, щоб викликати ті чи інші емоції. Дослідник зазначає, що предметне зображення в мистецтві має на меті не створення чуттєвого образу об'єкта, а символічне враження від предмета [3, с. 8].

На думку О. Скіпакевича, насамперед у процесі сприйняття творів мистецтва задіяна творча мисленева активність усвідомлення послідовності художніх образів [5, с. 17]. Також провідну роль у художньому сприйнятті виконує сам твір, його значущість у контексті художнього змісту та відчуттів особистості.

Про значущість справжніх витворів мистецтва наголошувала і О. Савченко, беручи до уваги той змістовний відгук, який вони викликають, збагачуючи при цьому духовний світ [4, с. 37].

Д. Боље вважає важливим розвиток творчих якостей в особистості. Так, студенти в галузі науки, техніки та мистецтва по різному порівнюють своє сприйняття творчості, мають інші погляди на роль творчості в освіті [7].

З огляду на безумовну актуальність означеної психолого-педагогічної проблеми, **метою** статті є визначення та обґрунтування психологічних особливостей творчого сприймання учнями молодших класів творів різних видів мистецтва.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Художньо-творче сприйняття має особливий статус з-поміж наявних форм людської діяльності. Адже для мистецтва важливим є не стільки процес створення нових духовних цінностей, скільки безпосереднє його відтворення в процесі сприйняття. Мистецтво, впливаючи на свідомість, підсвідомість, психосоматичні процеси особистості, має властивість задовольняти її допитливість та включати в процес мислення та спілкування.

Сприйняття того чи іншого твору мистецтва – це не лише вербальний переказ його змісту, що є певним спрощенням. Про це зазначали і самі митці, створюючи свої мистецькі шедеври. Йдеться про інтерпретаційне бачення твору та різні рівні його розуміння, що залежить від того, хто саме сприймає твір мистецтва – сам автор-митець, фахівець мистецтвознавств чи пересічний слухач. Та попри все у справжньому художньому творі завжди є місце для свободи і перспективи сприйняття [2, с. 69].

Мистецтво завжди прагнуло до того, щоб пізнавати і відтворювати світ за допомогою спеціальних засобів художньої виразності, властивих лише йому. Однак спостерігаємо певну закономірність: як тільки мистецтво стає залежним від реального світу, що є моделлю для наслідування, не виявляючи при цьому власної, притаманної йому природи, воно втрачає себе. Тому важливо, щоб сприймання мистецтва передбачало певний простір для свободи, уяви, фантазії.

Різні види та жанри мистецтва, усі духовно-культурні надбання, зокрема, архітектура, образотворче мистецтво, література, драма, музика, балет і опера, а також різноманітні міфологічні ідеї і персонажі, зокрема й фольклор, – усе це є об'єктом вивчення, творчого переосмислення й інтерпретації, відповідного сприймання.

Загальноприйнятим фактом у царині мистецтва є розуміння того, що найвищим є саме такий рівень художньо-естетичного спілкування і сприйняття, коли особистість, так би мовити, «занурюється», залишається з мистецтвом наодинці, без будь-яких опосередкованостей (хоча, за деяким винятком, мистецтво може мати соціально-культурний, історичний контекст).

Художньо-естетичне сприйняття мистецтва – досить витончена справа, для опанування якої потрібно наполегливо навчатися розуміти закодовані у певних мистецьких символах ідеї та задуми авторів-митців. Часто сприймання творів різних видів мистецтва викликає в учня відчуття безмежності та розмаїття життя. У такі хвилини дитина відчуває найвищий духовний стан – усвідомлення єдності себе і всього, що існує у світі. Такий емоційний стан допомагає зрозуміти вагомість будь-яких елементів життя, що сприяє формуванню духовності.

Як засвідчує практика, рівень залучення молодших учнів до художньо-естетичного сприймання творів мистецтва зумовлені віковими особливостями. Безумовно, вчителю мистецтва це важливо враховувати, адже діти, відповідно до своїх фізіологічних можливостей, ще не здатні зосередити довільну увагу на спогляданні твору мистецтва.

З 1-го класу в учнів починають формуватися навички сприймання художніх творів на уроках мистецтва. Оцінні судження учнів на цьому етапі можна схарактеризувати як розуміння художнього образу та особистого ставлення до нього. Вони повноцінно сприйматимуть мистецький твір, якщо вмітимуть аналізувати, оцінювати те, що бачать (візуальні види мистецтва) чи чують (часові види мистецтва, зокрема, музика). Відповідні навички ефективно формуються в процесі застосування системи методів та прийомів, що обираються відповідно до вікових особливостей дітей. Якщо йдеться про учнів молодших класів, то універсальним є метод ігрових форм спілкування, які допомагають їм не тільки яскравіше й емоційніше сприймати побачене, а й глибше співпереживати й міцніше запам'ятовувати почуте.

Важливе значення для формування вмінь сприймати, аналізувати й оцінювати художні твори має інформація про мистецтво. Збагачувати словниковий запас учнів важливо вже з першого класу.

Це допомагатиме учням висловлювати враження від побаченого чи почутого, а також впливатиме на розвиток свідомого ставлення учнів молодших класів до самостійної мистецької діяльності.

Корисним буде, якщо вчитель буде записувати незвичні для дітей слова (терміни) на дошці з одночасною демонстрацією відповідних тематичних дитячих малюнків. Важливо, щоб сам педагог грамотно використовував під час пояснення навчального матеріалу різноманітні терміни й поняття, вмів знаходити для пояснення слова, зрозумілі учням та водночас правильні з наукової точки зору. Розповідаючи учням про художній твір, вчитель може проявити власну творчість, але при цьому важливо, щоб застосовувані визначення не тільки були зрозумілими, а й були науково точними. Для актуалізації опорних знань можна використовувати гру «Відгадай твір», яка не лише зацікавить дітей, а й розвиватиме вміння спілкуватися засобами мистецтва. Такий вид роботи мобілізує учнів на сприймання художнього твору та активізує цей процес [5, с. 19].

Поряд з ігровими формами важливо використовувати й інші. Так, доцільно вже учням старших класів запропонувати вести словнички, спеціальні зошити, щоб записувати в них назви творів мистецтва, імена авторів картин чи музичних творів, а також особисті враження проведення під час бесід, екскурсій, відвідування виставок тощо.

Розвиток емоційного художньо-естетичного сприйняття учнями творів мистецтва – важливе завдання, що стоїть перед вчителем мистецтва. При цьому спрацьовує та ж психологічна закономірність, яка виявляється в різних аспектах життя дитини: її приваблює все те, що колись викликало чи викликає позитивні емоції. Отже, якщо процес сприймання художнього твору організувати так, щоб учень був переповнений позитивними переживаннями, можна з упевненістю стверджувати, що в нього з'явиться бажання знову зустрітися з прекрасним. А багаторазове переживання різноманітних позитивних естетичних емоцій сприятиме формуванню естетичної потреби, що становить основу для подальшого занурення у світ мистецтва.

Для свідомого розуміння змісту твору мистецтва, який сприймають учні на уроках мистецтва, важливу роль відіграє його назва, яка здебільшого передається кількома словами. Назва, як узагальнене формулювання основної ідеї картини чи музичного твору, спонукає учнів знову до докладнішого її розглядання чи прослуховування. Така активна розумова праця забезпечує тривале збереження образу, що сформувався у свідомості, і надалі його використання в різних видах діяльності.

Досліджуючи розвиток сприймання творів різних видів мистецтва в учнів, науковці відзначають складність цієї форми чуттєвого пізнання дійсності. Суперечливим є питання про те, що є першочерговим для дитини, яка сприймає предмет: його цілісне відображення чи пізнання окремих частин. Як свідчать наші дослідження, єдино правильною відповіді немає. З одного боку, у сприйманні цілого незнайомого твору мистецтва учень передає лише власне враження. За таких умов діти наче не вміють виділяти складові частини цілого. Проте дослідження науковців-психологів доводять, що учні початкових класів не тільки вміють виділяти певну характерну ознаку, а й використовують її, пізнаючи цілий предмет [6].

Проблема розуміння художнього твору сьогодні дійсно актуальна, оскільки спостерігаємо нагальну потребу глибокого і свідомого осмислення великої кількості інформації. І саме художньо-естетичне сприймання творів мистецтва допомагає вирішити це питання і сприяє якісному усвідомленню та опрацюванню значного інформаційного обсягу, адже саме завдяки мистецтву спостерігаємо підвищення активності, самостійності та міцності засвоєння сприйнятого учнями матеріалу. Без свідомого сприймання художнього твору неможливе його розуміння, а також інтерпретація. Залежить воно насамперед від слухового досвіду, набутого дитиною. Чим більший він в учня, тим більше зуміє той побачити у предметі чи явищі навколишнього світу, адже сприймання передбачає відображення у свідомості людини предметів і явищ, які безпосередньо впливають на органи чуттів. Саме тому, перш ніж сприймати новий твір мистецтва, важливо провести підготовчу (вступну) роботу, від якої залежить процес сприймання твору, а отже, і його розуміння. Завданням цього етапу уроку мистецтва є розширення уявлень учнів про зображені на картині явища й події, про ідеї, закладені в музичному творі, розвиток інтересу до головних героїв, історії написання того чи іншого мистецького твору. Невіддільним компонентом цього підготовчого компонента є художній опис твору мистецтва, в процесі якого вчитель створює відповідну атмосферу, налаштовує учнів на відповідний емоційний стан.

З огляду на важливість такого моменту у формуванні свідомого сприйняття художніх полотен, під час знайомства учнів із репродукціями картин пропонується дати художній опис.

Так, картину «Селянська родина» Т. Шевченко написав у 1843 році. Приїхавши в Україну, де не був чотирнадцять років, Тарас побачив у милому серцю краї злидні, страждання, горе та стогін підневільного народу.

Згодом Шевченко писав про перше українське село Качанівку Чернігівської губернії, в яке він завітав по дорозі з Петербурга до Києва: «О, якби я володів великим мистецтвом писати! Я написав би величезну книгу про мерзенності, які творяться в селі Качанівці». А це вже враження від сіл його рідної Київської губернії: «Я побачив злиденність і жахливе гноблення селян поміщиками, посесорами та економами-шляхтичами, і все це робилося й робиться ім'ям царя й уряду». Свій біль за підневільний народ і свою ненависть проти гнобителів поет вилив у віршах і відомій сатиричній поемі «Сон». Страждання українського народу відображені і в його картині «Селянська родина».

У композиції полотна, у трактуванні образів відчувається відгомін традиційного сюжету давнього мистецтва «Свята родина», до якого часто зверталися і Шевченкові сучасники. У Петербурзі Т. Шевченко вивчав класичне мистецтво, знав традиції світового живопису. Ідею «Святої родини», в якій прославлялася доброта і лагідність матері Ісуса Христа Марії, він символічно переносить на український ґрунт. І вона набуває загальнолюдського значення, утверджуючи гуманістичні ідеї, добро в родинних стосунках.

Реалістична картина «Селянська родина» – одночасно і глибоко символічна. Тарас Шевченко передав у ній свою віру в людину, святоблिवе ставлення до матері. Як і в своїх поетичних творах, він оспівував материнство, найбагатрішу любов у світі – любов матері до дитини. Шевченко намалював цю картину, ще навчаючись в Академії мистецтв. Але це цілком зрілий твір, сповнений любов'ю до простого народу, вболіванням за його долю.

Домінують на картині теплі коричнево-червоні відтінки, які полюбляли художники-романтики. Коричневий колір Шевченко то насичує аж до чорноти (тінь за спиною батька), то поступово висвітлює його. Найяскравіші місця (сорочки, стіна хати) змальовані білим кольором з нижнім золотавим відтінком. Художник використав поширений тоді засіб – лєсирування, тобто прописування нижнього густого шару фарби верхнім шаром дуже розріджених фарб. За допомогою лєсирування можна було гарно передати на полотні, скажімо, нижній полиск дерева, зернистість кераміки, бархатистість тканини тощо. Застосовуючи лєсирування у картині «Селянська родина», Шевченко домагається не лише точності у відтворенні кольорів, а й природного вигляду стіни, старої пожухлої соломи. А як чудово прописані сорочки з тонкого лляного полотна і цупка плахта, легка сорочечка хлопчика і грубіший одяг на дідусеві!

У картині Т. Шевченка «Циганка-ворожка» можна бачити пантоміміку, міміку обличчя і жести у побутових сюжетах, наснажені не лише оповідними нюансами, а й характерністю і психологізмом. через торкання двох рук, кароокої красуні і циганки-ворожки – митець вимальовує характер палкої і малодосвідченої дівчини, яка пізнала, мабуть, перше кохання і прагне дізнатися про своє майбутнє. Здається, що перед ворожкою вона на долоню поклала усі свої переживання. Відвернувши голову від циганки, дівчина зі страхом і надією чекає на її слова.

Заслуговує на увагу картина М. Пимоненка «Святочне ворожіння». Полотно М. Пимоненка «Святочне ворожіння» відтворює один із народних звичаїв зимових свят. Щороку, від Різдва до Хрещення в кожному селі, у кожній родині відбувалися різноманітні дійства. Цей період вважався священним, проведення різних обрядів гарантували добробут сім'ї, щастя і здоров'я її членів на цілий рік, а то й на все життя. У свята селяни ворожили на різних предметах, гілках дерев, звуках, щоб дізнатися на що чекати в новому році.

Для поглиблення сприймання мистецьких творів можна запропонувати учням порівняти декілька творів різних жанрів. Учні повинні висловити свої почуття в нестандартних словах, це свідчитиме про високий рівень їхнього сприймання. Наприклад, перед спогляданням картини, на якій зображено прогулянку дітей з учителем до осіннього лісу, можна прослухати музику А. Вівальді «Пори року», розмовляти, читати учнівські твори на цю тему. Використовуючи творчий підхід, потрібно активізувати увагу учнів, допомогти глибше проникнути в зображені події, їхні причинні зв'язки і залежності, зрозуміти емоційний стан героїв.

Кожна дитина має особливий внутрішній світ і свої інтереси. Водночас у певному віці дітей об'єднують і спільні захоплення. Учні з радістю слухають веселу, життєрадісну музику. Вони з цікавістю сприймають твори, присвячені героїчній тематиці. Їх приваблюють п'єси, які описують їхній, дитячий світ, для яких характерні конкретність, яскравість образів, живий поетичний зміст, гнучкість ритмів, простота й зрозумілість мови та форми. Такі твори, як «Прогулянка» і «Казочка» С.

Прокоф'єва, «Марш дерев'яних солдатиків» П. Чайковського, «Ласкаве прохання» Г. Свіридова, «Сміливий вершник» Р. Шумана, «Розвага» Б. Бартока, «Вальс-жарт» Д. Шостаковича, викликають в учнів 1-2 класів безпосередній інтерес.

Пропонуючи учням прослухати музику, важливо враховувати обсяг їхньої слухової уваги. Наприклад, діти шести-семи років здатні уважно слухати музику одну-півтори хвилини; учні третього класу – близько трьох хвилин, а четвертокласники вже можуть охопити увагою музичний образ, звучання якого триває чотири-п'ять хвилин.

Слухання знайомих п'єс у новому звучанні (оркестровому, у виконанні відомих піаністів, співаків), порівняння різних трактувань, аранжувань одного і того ж твору активізують та збагачують сприймання. Особливо яскраво впливає на учнів «живе», виразне виконання твору вчителем. Однак не всякий твір вчитель може виконати сам. Зокрема якщо музика написана для хору або важлива якість технічних засобів навчання, платівок, касет, а також уміння вчителя користуватися ними. Шипіння, зникання звуку, неодноразові спроби точно знайти початок звучання того чи іншого твору на дисковій відволікає дітей від сприймання музики.

Підготувати учнів до емоційного сприймання музики можна з допомогою різних методів і прийомів. До них належать вступне слово вчителя, використання творів інших видів мистецтв, вокалізація тем інструментальних творів.

Про музику розповідати складно. Для вступного слова важливо знайти образні порівняння, яскраві вислови, які допоможуть пояснити ідею симфонії чи глибину і палітру людських почуттів, що передаються в інших класичних творах. Це сприяє створенню емоційного настрою, потрібного для сприймання твору, викликає інтерес до нього.

Емоційно налаштувати дітей на сприймання, наприклад, тонких почуттів, що передаються у «Місячній сонаті» Л. Бетховена, допоможуть такі слова: «Вслухайтесь у цю музику! Вслухайтесь у неї не тільки своїм слухом, але й усім своїм серцем! І, можливо, ви почуєте у першій частині таку безмежну скорботу, якої раніше ніколи і не чули; у другій частині – таку світлу і водночас таку сумну посмішку, якої раніше й не помічали, і, нарешті, у фіналі – таке бурхливе кипіння пристрастей, таке неймовірне прагнення вирватися з оков смутку і страждань, яке властиве тільки справжньому титанові».

Жанрові особливості творів краще усвідомлюються учнями молодших класів в активній музичній діяльності. Наприклад, під музику маршу учні можуть крокувати, дослухаючись до ритму, мелодії і передавати характер твору. Не завжди є можливість танцювати на уроці, тому виконання танцю можна обмежити елементарними рухами. Так під час звучання польки учні можуть плескати в долоні, а вальсу – плавно рухати кистями або погойдуватися тілом.

Розвиваючи в учнів сприймання музики, вчитель має прагнути сформувати у них здатність стежити за розвитком музичного образу. Тому ході під час слухання п'єс (зокрема танцювальних) він постійно повинен орієнтувати учнів на те, щоб вони уважно слухали музику до кінця та помічали зміни в її розвитку. З цією метою можна запропонувати учням зупинитися разом з останнім звуком музики, сміливо тупнути чи вдарити в бубон наприкінці танцю.

Якщо у закладі освіти немає ритмічних інструментів, то використовувати «акустичний акомпанемент», який часто застосовують під час слухання «Польки» М. Глінки. Так, під час першої частини п'єси діти тихо плескають у долоні, під час другої – голосно плескають з високо піднятими руками. Цей супровід передає двочастинність твору і підкреслює особливості характеру кожної частини, зміну динаміки.

Учитель повинен постійно розширювати словниковий запас учнів у процесі характеризування музичних образів і знайомити з музичними термінами. Для кращого запам'ятовування назв засобів музичної виразності на початковому етапі можна використовувати плакати із зображенням малюнків. Наприклад, на плакаті «Динаміка» зобразити сплячу Дюймовочку, ведмедя, який реве, та ляльку, що співає. Під кожним малюнком написати відповідний динамічний відтінок: тихо – *p*, голосно – *f*, не дуже голосно – *mf*.

Різноманітні слухові уявлення у процесі активної музичної діяльності усвідомлюються учнями, узагальнюються та закріплюються в музичних термінах, використовуються яскраві словесні характеристики образів. Так, завдяки засобам активізації спостереження за розвитком музичного образу, створюються умови для засвоєння знань про музичний твір. Отримані знання допоможуть дітям свідомо сприймати музику, висловлювати про неї свої судження.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Отже, сприйняття мистецтва – складний феномен естетичних здібностей особистості, що потребує від викладачів уважного ставлення до нього, постійного і копіткого плекання. Сприйняття мистецтва, наслідуючи процес його творення, потребує виняткової психічної та інтелектуальної мобілізації вихованців.

Сприймання творів мистецтва є важливим аспектом мистецької освіти учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. Через художні образи учні збагачують свої почуття, емоції, краще пізнають різноманітність сучасного світу. Одночасно вони творчо й емоційно розвиваються. Правильне опрацювання твору мистецтва сприяє єдності морального, розумового, естетичного та патріотичного виховання учнів. А тому важливо, щоб учні сприймали мистецькі твори через активну естетичну діяльність.

Методично правильно продумана робота вчителя під час ознайомлення учнів із творами мистецтва, вдало підібрані бесіди, запитання, допоможуть створити відповідний емоційний стан, що налаштуватиме їх на свідоме сприйняття художніх творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левус Н.І., Кучебо О.С. Особистісні особливості сприймання творів мистецтва. Молодий вчений, № 8 (96), серпень, 2021. С. 21–24. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-8-96-5>.
2. Медведева Н. В. Проблема творчого художнього сприймання. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. В. О. Моляко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. Т. 12. Вип. 5. Ч. І. С. 68–77. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/19125/1/257-264.pdf>.
3. Моляко В. О. Концепція творчого сприймання. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості*: зб. наук. праць / за ред. В. О. Моляко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. Т. 12. Вип. 5. Ч. І. С. 7–14. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4551/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%BA%D0%BE_%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA_8.pdf.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Абрис, 2002. 368 с. URL: <http://librarian.freehostia.com/human/pedagogics/09/savchenko-dydaktyka-pochatkova-shkola.html>
5. Скіпакевич О. В. Вчити емоційно правильно сприймати художній твір. *Початкова школа*. 1996. № 12. С. 17–21.
6. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: навч. посіб. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
7. Beaulieu D. Creativity in science, engineering, and the arts: A study of undergraduate students' perceptions, *Journal of Creativity*, Volume 32, Issue 3, 2022. 100035. URL: <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2022.100035>.

REFERENCES

1. Levus N.I., Kuchebo O.S. Osobystisni osoblyvosti spryjmannya tvoriv mystetstva. *Molodyj vchenyj*, № 8 (96), serpen', 2021. P. 21–24. [in Ukrainian].
2. Medvedeva N. V. Problema tvorchoho khudozhnoho spryimannia. *Aktualni problemy psykhologhii: zb. nauk. prats In-tu psykhologhii im. H. S. Kostiuks APN Ukrainy* / za red. V. O. Moliako. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2007. T. 12. Vyp. 5. Ch. I. P. 68–77. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/19125/1/257-264.pdf>. [in Ukrainian].
3. Moliako V. O. Kontseptsiia tvorchoho spryimannia. *Aktualni problemy psykhologhii: Problemy psykhologhii tvorchosti*: Zb. nauk. prats / za red. V. O. Moliako. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2008. T. 12. Vyp. 5. Ch. I. P. 7–14. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4551/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%BA%D0%BE_%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA_8.pdf. [in Ukrainian].
4. Savchenko O. Ya. Dydaktyka pochatkovoii shkoly. Kyiv: Abrys, 2002. 368 p. URL: <http://librarian.freehostia.com/human/pedagogics/09/savchenko-dydaktyka-pochatkova-shkola.html>. [in Ukrainian].

5. Skypakevych O. V. Vchyty emotsiino pravylno sprymaty khudozhnii tvir. *Pochatkova shkola*. 1996. № 12. P. 17–21. [in Ukrainian].
6. Maksymenko S. D., Soloviienko V. O. *Zahalna psykholohiia: navch. posib.* Kyiv: MAUP, 2000. 256 p. [in Ukrainian].
7. Beaulieu D. Creativity in science, engineering, and the arts: A study of undergraduate students' perceptions, *Journal of Creativity*, Volume 32, Issue 3, 2022. 100035. URL: <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2022.100035>. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 23.08.2023